

Iorgos Theotokàs (1906-1966)

Leonís (capítols I-II)

Traducció: Arantxa Illgen

I

Tenia llapis de tots els colors, tenia també diferents caps de d'aquarel·les i bells quaderns d'esbossos. El paper era de primera qualitat, gruixut, sòlid, suau al tacte, blanc com la llet. Feia goig de mirar-lo, donava gust de tocar-lo. Quan hi posaves damunt una mica de color, ja no podies aturar-te.

Pintava des dels quatre anys, potser des de molt abans. La seva gran obsessió, tan bon punt trobava una fulla de paper en blanc, era omplir-la de dibuixos. Quan era més petit, pintava tot de nins i joguines. Després va començar a dibuixar soldats, papàs, animals, cases, vaixells de vapor. Al començament, ni ell mateix sabia què volia fer, però a poc a poc ho anava convertint en tota una història. Els dibuixos parlaven, caminaven, l'un cridava l'altre, eren com els contes de la iaia que no tenien final. Alguna vegada havia fet també un ase que caminava per les teulades d'una casa o una dona grossa que volava pel cel com una pilota —només ho havia fet per divertir-se. Si, quan anava de visita a casa d'altri, feia alguna barrabassada, li donaven una fulla de paper i un llapis, l'asseien a un racó i aleshores ja no donava la tabarra a ningú. Al carrer, de nou, quan veia un gran mur blanc, s'aturava i pensava què bonic seria si pogués omplir-lo de persones, d'arbres i d'històries. El mur l'arrossegava, en Leonís es girava i el mirava, desitjava poder-se'l endur amb ell. Pensava aleshores que caldria que fossin pintats tots els murs de Constantinoble, les cases, les esglésies, les tàpies, les mesquites, els palaus; que fos tot decorat de dalt a baix, per tal que cada carrer fos com un llibre obert ple de belles imatges en color. Sabia que allò no podia ser, però gaudia només de pensar-ho.

Passava també, a més, molta estona jugant amb els seus soldats de plom, i en feia de nou històries completes, de guerres, assetjaments, espionatges, afusellaments. Al final esdevenien una gran desfilada amb banderes al cap, els vencedors i els vençuts en una mateixa filera. Al davant hi anaven els *euzons*,¹ després els *zuaus*² amb els fesos³ i les calces amples i roges, els escocesos amb les seves faldilles i gaites, la guàrdia reial anglesa amb les seves enormes boines de llana, la infanteria de marina vestida de blau, i finalment la cavalleria, els dragons francesos amb cuirasses i cascos, i els ulans alemanys, de blanc. Leonís era el general en cap, ostentava l'alt comandament. Duia el seu casc i l'espasa, mentre que tocava el timbal i fins i tot ell mateix desfilava al voltant de l'habitació. Hi havia alguns soldadets als qui se'ls havia caigut el cap, però també entraven a la filera i era molt divertit veure'ls fer desfilada sense el cap. Totes les coses

¹ Soldat d'infanteria lleugera de l'exèrcit grec.

² Soldat d'infanteria de l'exèrcit francès, entre 1830 i 1962.

³ Fes o tarbuis, lligadura masculina pel cap, de feltre rígid, sovint vermell, en forma de con i una borla negra.

que passaven eren ben divertides.

Altres vegades fullejava un gran llibre amb poemes.

Era un llibre gruixut amb les tapes vermelles, adornades amb lletres d'or, que deien: *Antologia*. Dins hi havia diferents subtítols: *poemes religiosos, patriòtics, bàquics, amorosos...* Els religiosos i els patriòtics, a poc a poc, en Leonís entenia què volien dir. Pel que fa als bàquics, Leonís preguntava i li explicaven. Sobre els amorosos, va preguntar, però no li van donar explicacions gaire clares, només alguna paraula confusa i brometes. Per això un dia va anar-li a la iaia i es vantà que sabia un munt de poemes, i quan la iaia li preguntà: «Quin tipus de poemes?» Leonís li va contestar: «Poemes amorosos», i això ho digué amb malícia per tal d'estirar-li la llengua. Però la iaia es va posar les seves ulleres, el va mirar als ulls i li va preguntar: «Què vol dir *Poemes amorosos*?» I Leonís no va saber respondre i es va avergonyir perquè la seva malícia així l'havia traït. Aleshores la iaia li digué: «No parlis d'això perquè no són coses de la teva edat». Leonís es va enfadar molt, allò no eren maneres, tot el dia nyic-i-nyac amb la cantarella de l'edat.

L'*Antologia* tenia també força retrats que representaven els poetes. L'un era fràgil, delicat, amb el front ample i bells cabells blancs. Un altre era robust i fort, duia bigoti i patilles llargues, i diries que estava a punt per a la brega. Un tercer, amb una barbeta punxeguda, estava vestit de negre i molt entristit. El quart duia *fustanela*.⁴ Els poetes eren de tota mena, però semblaven una mica sorruts tots i com somiatruïtes. De tots, tanmateix, el més guapo era un de jove amb el coll de la camisa obert, de nom Lord Byron. Aquest era estranger, però els grecs el reconeixien com un dels seus i li feien molts elogis escrits, perquè havia sacrificat la seva vida per la llibertat de Grècia. Leonís no entenia els poemes que, dedicats, parlaven d'ell, però mirava la seva imatge durant una bona estona i després es quedava pensant en ell. L'estimava extraordinàriament i l'admirava. Era tan gran el que havia fet aquest jove que totes les lloances que li fessin els poetes grecs serien ben poca cosa. Un dia Leonís va endur-se d'amagat el llibre vermell a la seva habitació, un moment en què no hi havia ningú allí, i va fer-li un petó al retrat de Lord Byron. I, tot seguit, va sentir vergonya d'això que havia fet.

Els diumenges al migdia acostumava a venir el seu avi, se'l posava sobre els genolls i cantaven junts algunes cançons divertides:

Takhtirlí, on vas, ximplet?
A cal botiguer per formatge,
i si formatge no hi trobem,
el botiguer assotarem...

L'avi li feia pessigolles i Leonís xisclava. Després l'avi començava a parlar d'assumptes seriosos amb les persones que hi havia allí. En Leonís no entenia res, però li agradava

⁴ Faldilla tradicional usada com a peça de vestir pels homes, a Macedònia del Nord, Albània i Grècia, i sovint indumentària de gala.

escoltar. S'arraulia en un racó i escoltava.

L'avi era alt i dret, tenia una bella cintura, li encantava ballar danses gregues. Tenia la barbeta blanca, retallada en forma quadrada. Els diumenges es posava redingot negre i barret de copa, i portava un gran i pesat bastó amb empunyadura de plata com aquells que acostumaven a dur els bisbes. El seu nom era el de «vell Bilarikis», així l'anomenaven quan no estava present. Els seus fills eren «els fills del vell Bilarikis», amb tal sobrenom els coneixia la gent. Leonís era «el net del vell Bilarikis». Al tots els feia ombra l'avi, i a tots els manava.

Tenia els seus bons i mals moments. Quan feia broma i reia, tothom estava content i es divertia. Quan sorrut arrufava el nas, ningú no alçava la veu al seu voltant. Si s'esqueia que algú anava a casa seva en tals circumstàncies, la iaia el rebia al vestíbul amb diferents gestos que significaven: «No parlis fort, no riguis, no facis soroll». Ho entenies i t'havies de conformar. Pujaves les escales de puntetes tot tenint cura de no fer soroll amb cap porta.

Era sabut que l'avi, de tant en tant, es barallava fora de casa. Ningú no deia res al respecte, però tots els parents sovint feien els seus comentaris. Una vegada li va pegar a un amb el seu bastó al pont de Galatà, en ple migdia; es va aplegar la gent, el van veure alguns coneguts, i es van apropar també els policies turcs, però no li van dir res, només ordenaren que es dissolgués la gent. Sempre havia tingut molt bones relacions amb la policia, tot i que ningú no podia explicar amb exactitud el perquè. Sembla que tenia un cert estil, una certa presència, que la policia li respectava. Quan passava per davant de la caserna de la policia, li feien la salutació militar i, si estovava algú, no només no s'enfadaven, sinó que fins i tot li dedicaven una mitja rialla. Diries que acceptaven que un vell tal, ric i respectable, tingués dret a fer passar per la pedra la gentussa. Una altra vegada havia apallissat, dins el seu despatx, un personatge respectable, un conegut comerciant de Galatà, d'una manera d'allò més curiosa. Com que no es posaven d'acord amb els números, va agafar amb les dues mans un llibre de comptabilitat enorme i de tapes dures, i va començar a donar-li cops al cap. «El comerç se n'ha anat en orris! —li deia aleshores— A fer punyetes la confiança en el comerç! O sigui, al carall tot el món!».

En Leonís adorava l'avi.

II

La conversa tenia lloc al passadís, al costat de la cuina.

La Katina, la cuinera, tenia notícies de primera mà dels diferents successos estranys que estaven passant aquells dies. Eren una mica com una rondalla.

—El rei de Sèrbia —deia— va venir i va disparar al rei d'Àustria enmig del seu imperi, l'hora que sortia de passeig del palau amb la seva carrossa i l'acompanyava la reina. La reina es va alçar per protegir-lo, i va caure ella també. Amb un sol tret els van matar a tots dos. I ara Àustria vol fer la guerra a Sèrbia.

Però la criada, Sevastí, coneixia els fets d'una altra forma.

—El rei d'Àustria és qui ha matat el de Sèrbia —deia—i això és el que ha enfurismat a Rússia, que li vol declarar la guerra a Àustria.

—No —respongué la Katina—, és com et dic jo. El de Sèrbia és qui ha matat el d'Àustria, i Àustria vol declarar-li la guerra a Sèrbia, i l'Ós ha dit que si algú fa mal a Sèrbia, el fulminarà. Els russos i els serbis són una sola raça, per això es donen suport. El mateix que els croates i els montenegrins.

—Si els coneixeré jo! —va dir la Sevastí, movent el cap—, si els coneixeré! —Sempre feia que ho sabia tot.

Leonís, no obstant això, no es prenia seriosament els seus comentaris, ni se'ls creia. Recordava una altra ocasió, allà a Therapià, l'estiu anterior, que no es posaren d'acord amb una altra qüestió semblant, en relació amb aquell vaixell enorme negre que va passar pel Bòsfor. La Katina deia que la seva bandera era russa, la Sevastí que era alemanya, mentre que en Leonís sabia perfectament que era francesa. I com podia esdevenir-se una confusió així? Tothom sabia els colors de França, quan passava aquesta bandera la gent s'alegrava i li somreien. Però, qui escoltava i feia cas a Leonís? La discussió aquella havia succeït el mateix dia aquell en què es va presentar al moll un papàs, molt vell, que va establir una llarga conversa amb la Katina sobre vaixells i sobre els mars, i deia que es recordava, com si fos ahir, de la primera vegada que va passar el Bòsfor un vaixell de vapor. Totes les vil·les anaven amunt i avall —deia—, baixava a les platges molta gentada, grecs i turcs, comandats pels papàs ortodoxos i els musulmans, i aleshores ja tots estaven convençuts que s'acabava el món. La Katina mogué el cap molt pensativa. Per què s'havia d'acabar el món? Es preguntava en Leonís.

Ara seguia la discussió amb una orella i alhora treia el cap per la finestra del passadís que donava a una mena de gran tancat on hi havia instal·lada una carboneria. Tenia molta relació amb la família dels carboners. A tota hora els fills del carboner venien i el cridaven:

—Vaiet, vaiet! Llença un soldadet!

En Leonís contínuament els llançava soldats de plom de tota mena. Els fills del carboner saltaven entre les muntanyes de carbó i de llenya, s'encalçaven algunes vegades, i d'altres rodaven per terra. Ningú no s'ocupava d'ells, feien allò que volien; Leonís els envejava. Un altre dia els baixava una capsa de cartró lligada en un extrem amb una corda i jugaven al telèfon.

Però aquella tarda els nens no hi eren. Només hi havia el carboner. Duia els seus millors vestits i un barret, havia tret una cadira a la vorera del carrer i llegia el diari. Qui sap el perquè de tanta solemnitat? Potser era per culpa de la guerra.

Feia calor i el vespre era serè. La nit s'apropava a poc a poc. El carrer estava desert, però es percebia el brunzit de la gran Constantinoble com un rusc d'abelles. Els carruatges circulaven sorollosament pels carrers empedrats del veïnat, mentre els venedors invisibles pregonaven encara el seu gènere. En l'endemig dels alts edificis grisos se sentia música, aquí un piano, allí un orguenet de maneta, més enllà la veu d'una nena que cantava. Les campanes de la Santíssima Trinitat tocaven a vespres. Els gossos lladraven enmig dels jardins. Els arbres exhalaven belles aromes. Senties que una mica més enllà, a Taximiós, a Ayas Paşa els passejos eren plens de gent. Al tir al blanc, a la fira i als cavallets de fusta, a les barraques dels il·lusionistes de jocs de mans, dels mags i dels boxejadors, qui sap quantes masegades hi hauria, quantes rialles, quants crits! A les cerveseries no hi hauria lloc per seure, munts de nens correrien i jugarien entre les tauletes. I els cantants, asseguts en fila, en una petita tarima, amb les guitarres a les mans, una mica grassonets tots ells, de galtes vermelles, riallers, amb els seus grans bigotis retorçats:

Vaig viatjar per tot arreu, al món la volta vaig fer,
i no amago la veritat, noies ben formoses hi hagué.
Però com la nostra esmirniota
que té uns ulls que el cor m'han robat
que té una boca feta per a besar
no n'he vista enlloc mai cap...

I Leonís, que s'avorria amb les històries de Katina, va fer un gran salt i va córrer a la seva cambra per pintar.

Tanmateix, uns dies després, va tenir lloc al menjador un gran consell familiar per la mateixa qüestió. L'avi, el tiet Tzannís, la tieta Loxí, la tieta Ralú, la tieta Markel·la havien obert sobre la taula el mapa d'Europa, gesticulaven i cridaven:

—Passaran per aquí!

—No, per aquí és el camí, la ruta natural, la ruta històrica, la ruta de totes les invasions!

—Els francesos avancen cap a Alsàcia!

—La flota anglesa els ha rodejat aquí, els escanya com una tenalla...

—Rússia...

—Rússia...

—Rússia...

Rússia omplia el mapa com una inundació. Era quelcom enorme, infinit, incommensurable. Et semblava que, en breu, ho havia de cobrir tot.

El tiet Tzannis va alçar la veu, ben plantat, elegant, molt excitat. S'estirava nerviosament el bigoti i va parlar amb to de comandament:

—Els russos —va dir— mireu, per on han de passar. Aquí destrossaran immediatament les forces d'Àustria. Cauran damunt seu a milions. Qui els aturarà? Tants siguin els que matin, cada dia vindran uns altres milions nous, i d'avui en dues setmanes seran a Viena. Us aposto el que vulgueu, dues setmanes! I aleshores el Kàiser es quedarà aïllat, rodejat per tot arreu. Per aquí els russos, per allí els francesos, els anglesos pel mar. L'escanyaran, el faran miques. Quant durarà? Un mes? Dos mesos? Tres mesos? Amb els actuals plans estratègics de guerra, és impossible que resisteixi tres mesos!

Leonís es va acostar al seu pare, que seguia l'escena des de certa distància, i li va preguntar en veu baixa:

—És veritat que el rei de Sèrbia ha matat el rei d'Àustria?

—Un estudiant serbi és qui ha matat l'arxiduc Ferran, l'hereu d'Àustria.

—Per què?

—Per alliberar la seva pàtria.

En Leonís es va quedar pensatiu. La qüestió semblava més seriosa del que li havia semblat al principi.

—I ara, què passarà? —va tornar a preguntar.

—Ara les grans potències han trobat el moment oportú per a resoldre les seves diferències.

—I és veritat que la guerra s'acabarà en tres mesos?

El seu pare li va acaronar els cabells i va acotar el cap. Semblava cansat.

—No —respongué en veu baixa.

Leonís sabia què era la guerra, totes aquestes coses no eren res que pogués sorprendre'l.

D'ençà que era ben petit, havia sentit a parlar de la guerra que feien els italians als turcs, que havien pres un munt d'illes i que a punt van estar de prendre «la nostra illa», com deia la família. També sabia, a més, diferents històries de la guerra que havien fet contra els turcs els grecs, juntament amb els búlgars, serbis i montenegrins, i sabia que havien pres moltes illes i ciutats; hi havia participat també el tiet Markos, que va arribar a ser sergent i que va enviar la seva fotografia amb barbeta. Això va ser quan es va sentir a Constantinoble el canó, que va retrunyir a Çatalca. Leonís es va llevar també a la nit i el va sentir. Més tard hi va haver una altra guerra que es van disputar els grecs amb els búlgars, i en varen matar molts, com els va matar en un altre temps el gran emperador Basili, de sobrenom «matador de búlgars» i del qui tothom parlava, a casa i a l'escola. De manera que totes aquestes coses li eren familiars. Tenia també alguns grans quadres amb colors vius que representaven els temibles oficials grecs de bigotis retorçats i espases nues que perseguien els búlgars pels boscos i les muntanyes, o tot llençant-los als llacs, les aigües dels quals envermellien per la sang que vessaven. S'havia aplicat també amb els mapes, i coneixia els diferents estats i quins eren els bons i quins eren els dolents.

L'estat de Montenegro el divertia molt. Li resultava molt còmic que un estat tan petit, amb prou feines una taca sobre el mapa, pogués aixecar el cap ell mateix i volgués fer-se veure i assenyalar. Era com un nen de la seva mateixa edat, o fins i tot més petit, que venia i volgués ajuntar-se amb els nens grans, tot caminant com un paó reial amb les ales esteses, amb un fusell de fusta a les espatlles, buscant brega i fent por a la gent. Quin vailet més graciós!

-Montenegro... amb qui està? —va preguntar.

Però ningú no li va respondre. L'avi es va alçar per marxar, i tots es van alçar amb ell, feren enrere les cadires, recolliren el mapa. La tieta Markel·la va sospirar profundament i va dir:

—Pobres soldats!

La tieta Ralú va sospirar també i va afegir:

—Pobres mares!

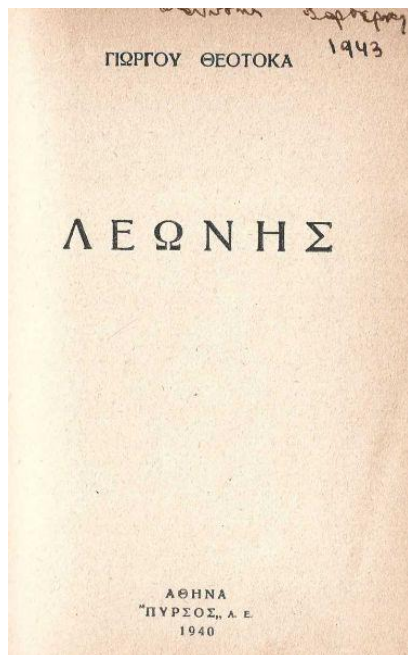
El seu nerviosisme s'havia apaivagat, i ara tots semblaven tristos i diries que no sabien quina altra cosa dir. Es quedaren tots palplantats en fila, immòbils, com un àlbum de fotografies familiars. Les tres tietes, de mitjana edat, ofegades i embotides com cal en les seves enormes cotilles, amb uns colls de camises que els cobrien tota la gola, i llargues mànigues que acabaven en unes fines puntes a les vores. El tiet Tzannís, que tenia uns trenta anys, home de món i una mica seductor, amb els cabells negres espessos que li tapaven el front i amb un bigoti fi també negre, els pantalons blancs de lli a l'última moda i una jaqueta blau marí, amb un enorme coll dur i amb una petita flor vermella al trau de la solapa. Finalment l'avi, el més alt de tots, dret com un xiprer, fort, solemne...

—Que Déu es compadeixi dels homes! —va dir, amb la seva veu greu.

—Amén! —va sospirar la tieta Loxí.

L'endemà, l'assumpte va comportar grans discussions al Jardí de Taximiós.

Iorgos Theotokàs. 2019 [1940]. *Λεωνής* [*Leonís*]. Atenes: Βιβλιοπωλείο της «Εστίας».

Portades de *Leonís*, primera edició, Atenes: Pirsós, 1940, i vint-i-vuitena, Atenes: Estia, 2019

Iorgos Theotokàs, amb uniforme de voluntari, i Iorgos Seferis,
davant la Biblioteca Nacional.

Imatge obtinguda el 6 de gener de 1941 per un fotògraf ambulant.